

עלון שבועי נחלת שדה

חידושי תורה בדרך הדרוש
והאגדה על פרשת השבוע

מאת מחבר סדרת הספרים "נחלת שדה" על התורה והמועדים

328 פ"ק פ"ק כי תצא תפ"ח ט"ז ח' ס"ח י"א
לתגובות/הערות/דרשות והרצאות ניתן לפנות לטלפון – 050-4145482,
ניתן לקבל את העלון במייל etayba1@gmail.com

הנושא: האם באמת אנשים אוהבים עשירים?

לעת צרתה, שכן רגילים האחים והידידים לבוא רק בשעת שמחה ולהתנער מאהבתם לעת צרה, ובוהו היו שמעון ולוי יוצאי דופן שנשארו אחים לדינה אפילו לעת צרה.

כמו כן כתב בספה"ק ישמח משה (פרשת וישלח), שכאשר יעקב אבינו נפגש עם עשו הרשע, יעקב אבינו שולח לו מתנות לרוב, ומראה לו את גודל עשרו, ומדוע? כי יעקב חשש שעשו הרשע שונא אותו, כי הוא חושב שהוא עני ואביון, אבל אם אני אראה לו שאני עשיר הרי לעשיר יש הרבה אוהבים, אז הוא יתחיל לאהוב אותי.

כך פירש הרה"ק מקוזמיר ז"ע את מה שנאמר אצל יעקב אבינו בסוף פרשת וישלח שהתורה מציינת פעמיים את אחיו של יעקב: "ויאמר יעקב לאחיו לקטו אבנים, ויקחו אבנים ויעשו גל" (ל"א, מ"ו). ושוב: "ויזבח יעקב זבח בהר ויקרא לאחיו לאכול לחם, ויאכלו לחם וילינו בהר" (ל"א, נ"ד). וכי היו ליעקב אחים? ומי הם? על פי הידוע לנו ליעקב היה רק אח אחד - עשו. רש"י מסביר בפסוק הראשון: "אחיו הם בניו שהיו לו [כ]אחים [ה]ינגישים אליו לצרה ולמלחמה". לאמר: אין מדובר באחים ממש אלא בבניו שהשתתפו עמו במאמץ. בפסוק השני מסביר רש"י: "לאחיו לאוהביו שעם לבן". לאמר: מדובר בידידיו ומוקיריו. מה ראה רש"י לפרש באופן שונה מי הם 'אחי' יעקב המוזכרים בפסוקים סמוכים?

אבל העניין פשוט הוא: בפסוק הראשון יעקב נזקק לסיוע המחייב מאמץ והתגייסות; לאסוף אבנים ולהקים מהם גל צריך להזיע ואולי אף להיפצע בידים. למאמץ כזה רק הבנים מוכנים להתגייס, בשר מבשרו. רק הקרובים ביותר מרגישים מחוייבות לשאת בעול ולהקים את הגל. בפסוק השני מדובר בחגיגה ('דינר'), בסעודת מלכים חינם; לאירוע כזה מוכנים לבוא כל מי שיש לו קשר לבעל האירוע, ולו רופף ביותר.

לאחר הקדמה זו יש לשאול, הגמרא בעירובין (פ"ו): "רבי מכבד עשירים רבי עקיבא מכבד עשירים". ולכאורה איזו מעלה היא זו לכבד עשירים, כאשר עתה נתבאר שכל אחד מכבד ואוהב עשירים?

ונראה ליישב ע"פ מש"כ בספר ערבי נחל (פרשת קדושים) שם הוא מביא מחלוקת בין שני פילוסופים יוונים אפלטון ותלמידו אריסטו.

הפילוסוף אפלטון טען שיסוד האהבה היא "אהבת ההפוך" כשהאדם וחבריו הם שני ניגודים המשלימים זה את זה כדוגמת האדמה היבשה המשתוקקת למים ומטר שירטיבוה, וכדוגמת המוכר המשתוקק אל הקונה שמכיוון שהוא בא כהפך מטרותו נמצא שהם משלימים זה את זה. כך גם הידידות יכולה להיות רק כשכל אחד מהידידים הוא היפך חברו והם משלימים איש את רעהו אבל הדומים זה לזה ישנאו זה את זה.

אבל אריסטו חלק על רבו ואמר להיפך, שיסוד האהבה היא 'אהבת הדומה' כי דווקא הדמיון בין איש לרעהו הוא שיביא את האהבה ביניהם כפי שמצאנו שאנשי חוג מסוים אוהבים זה את זה מחמת

הגמרא (שבת לב.) אומרת: "אבב חנואתא - נפיש אחי ומרחמי, אבב בזיוני - לא אחי ולא מרחמי". היינו, במקום שיש עושר ושמחה, יש אהבה רבה; ובשעת עוני וצער, פוחתת האחוה.

כמו כן מצינו אצל המן שלפני נפילתו נאמר: "ותאמר לו זרש אשתו וכל אוהביו וגו'". אולם אחר נפילתו נאמר: "ויאמרו לו חכמיו וזרש אשתו", אין לו כבר אוהבים

הגאון רבי עזריה פיג"ו ע"ה בספרו גידולי תרומה מפרש בדרך זו את הפסוק במשלי (י"ז, י"ז): "בְּכָל עֵת אֶהָב הָרַע וְאָח לְצָרָה יִגְלֹד". ומפרשו, כי בכל עת וזמן שבו יש לאדם כל טוב, אכן יש לו אוהבים ורעים לרוב, אך כאשר נופל האדם חלילה באיזה צרה, אזי מתרחקים ממנו מקורביו והרי הוא נשאר יחידי מבלי רעים.

הוא שאמר הכתוב: "אח לצרה" מציאות כזו שבה ימצא אדם לעצמו אח לצרה שישתתף עמו בצערו וכאח יהיה לו באבלו, "יגלד" דבר כזה עוד צריך להיוולד, כי עד היום לא נולד עדיין איש שכזה.

כשהפסוק בא לתאר את תהליך החזרת הקרקעות לבעליהם הראשונים בשנת היובל הוא אומר (בהר כ"ה, י'): "יובל היא תהיה לכם ושבתם איש אל אחוזתו ואיש אל משפחתו תשובו", לכאורה אנו מוצאים כאן תוספת שאינה ממין הטענה: המדובר כאן על אחוזות שחוזרות לבעליהן ביובל אבל מה ענין שיבה אל המשפחה לכאן?

אלא אומר הגאון רבי אליעזר זוסמן סופר בספרו דמשק אליעזר פרשת בהר, עני זה שירד מנכסיו ונתדלדל עד כדי כך שנאלץ למכור את נכסי הברזל שלו, את שדותיו וכרמיו, צרתו כפולה ומכופלת, כי לא זו בלבד שרע ומר גורלו בכך שאין לו את שדה אחוזתו, הרי שגם אוהביו וקרוביו עוזבים אותו וכל משפחתו מתעלמת ממנו.

אבל כאשר ישוב ה' וירחמהו, ובשנת היובל הוא שב אל אחוזתו, הרי שגם הוא שב לכבודו הראשון "ואיש אל משפחתו" כיון שקרובי המשפחה אינם מכירים בו אלא דווקא כשהוא עשיר ובעל נכסים.

כמו כן אומרים בשם ההפלאה שפירש את הפסוק בתהילים (ק"ז, מ"א): "וישגב אביון מעוני ושם כצאן משפחות", שאם יזכה האביון וה' ירים את קרנו ויהפכהו לעשיר ונגיד, אזי יבחין לפתע בדבר פלא שאנשים רבים שהוא אינו מכיר ומעולם לא באו לעזרתו בימי עניו מציגים את עצמם לפניו כקרובי משפחתו ומבקשים להנות ממנו מחמת היותם שארי בשרו, ואם יחשוב העשיר שיבואו לפניו אחד מעיר ושנים ממשפחה על זה אומר הכתוב שריבוי קרובי המשפחה יהיה כצאן לרוב.

כמו כן אומר הפסוק (ויחי מ"ט, ה'): "שמעון ולוי אחים כלי חמס מכרותיהם", כותב המדרש: "שמעון ולוי אחים, אחים לדינה". מובא בספר דברי גדולים בשמו של הגאון רבי צבי הירש מברלין, שהמדרש בא להשמיענו ששמעון ולוי נשארו אחים לדינה אפילו

השוויון ביניהם ושונאים את השונים מהם. והואיה שהביא אפלטון אינה ראייה כי טעה אפלטון בהבנת שורש האהבה, כי אם מציאו שאדם אוכל דגים אין אנו יכולים לומר שהוא אוהב את הדגים, כי אם הוא היה באמת אוהב את הדגים הוא לא היה מוציא אותם ממקור חיותם והורג אותם, כשהאדם אוכל את הדגים להנאתו ולטובתו אין זה אלא משום שהוא אוהב את עצמו ומאהבת עצמו הוא נותן מעדנים לנפשו.

וכך הוא בכל 'אהבת ההפוך' שכל מי שאוהב את הפכו אין זה אלא מפני שהוא אוהב את עצמו, האדמה משתוקקת למים כיון שבכך היא עצמה נהנית והמוכר אוהב את הקונה מכיון שעל ידו הוא מצליח למכור את החפץ. האהבה האמיתית אינה אלא כשהאוהב אוהב את הנאהב מחמת הדמיון ביניהם, ובכך אין כאן אהבה עצמית שמניעה אנוכיים אלא אכן אהבת ידידים כנה ואמיתית.

ונראה לומר צד שלישי, ששני החכמים היוונים טועים, ואהבת ההיפוך היא בעצם אהבת עצמו וכפי שנתבאר, אבל גם אהבת הדומה אינה נכונה כי אמרו לנו חכמים (מדרש תנחומא פרשת בראשית סימן ח'): "אומן שונא בני אומנותו", אדם שנפגש עם הדומים עמו מתקשה לאהוב אותם, כיון שהוא מרגיש שהם לוקחים את מקומו. נמצא כי אם האדם לא יעבוד על אהבת הזולת ימצא עצמו שונא את כל העולם אלא שהם הפוך ממנו ואלה שהם דומים לו.

לכך באים חז"ל ומשבחים את רבינו הקדוש ורבי עקיבא: "רבי מכבד עשירים רבי עקיבא מכבד עשירים".

כי דרך העולם שעשירים מתקשים לאהוב את חבריהם העשירים, לעומת זאת רבינו הקדוש על אף שהיה עשיר וכן רבי עקיבא שגם היה עשיר כמבואר בנדרים (דף ג.) ששה דברים נתעשר רבי עקיבא, התעלו על עצמם והתגברו על טבעם, והיו מכבדים עשירים.

בענין זה הביא רבינו יוסף חיים ז"ל מעשה כפי שהובא בספר נפלאים מעשיך: היה פעם איש עסקים עשיר ולא בן אחד ויחיד, במלאת לבן עשרים שנה ערך סעודה גדולה ומסיבת ריקודים. אמר הבן לאביו: הבט אבא, אני רק בן עשרים, וראה כמה חברים לי יש, ואילו לך אין אפילו חבר טוב אחד.

ענה לו האב: בני, כל החברים שלך לא שקולים כנגד חצי חבר שיש לי. לא הסכים הבן עם אביו ואפילו ליגלג. אמר האב לבנו: בוא נעשה ניסוי, קח גדי, שחט אותו, ועם השק על גבך, לך לחברך ואמור להם שאתה בצרה (כי רצחת מישהו) ונראה מה יקרה. הסכים הבן ועשה כפי שאביו אמר לו, וזאת כדי להוכיח לו שחבריו אכן טובים ונאמנים.

החל הבן להתדפק על דלתות החברים בשעת לילה מאוחר והשק מלא הדם על גבו, ואמר להם כי הוא בצרה וצריך מחסה, לכל חבר היתה סיבה אחרת, לא להכניס אותו ולא לעזור לו. כולם פחדו להסתבך והיו גם שטרקו הדלת בפניו והתייחסו אליו כאל משוגע. חזר אל אביו בבושת פנים וסיפר לו את כל הקורה אותו.

עכשיו, אמר האב, קח את השק ולך לחבר שלי, אמור לו, כי בני אתה וכי אתה בצרה. מסר לו הכתובת, הבן הגיע אל החבר של אביו בשעת לילה מאוחרת, כשהוא מלוכלך ונוטף דם מהשק שעל גבו. סיפר לו כי צרה באה עליו והוא צריך מחסה. מיד הכניס אותו החבר לביתו, נתן בידו בגדים נקיים והגיש לו ארוחה, ואמר לו: לך לישון בני, ואל תדאג. את השק, לא פתח, אלא יצא וקבר אותו כמות שהוא מאחורי הבית בשדה. התעורר הילד לפנות בוקר, ומיד יצא משם אל ביתו ואל אביו וסיפר לו הכל. האב חיבק אותו וחיך.

מעלת נתינת צדקה בחודש אלול:

בין הרמזים שמצאו רבותינו דורשי רשומות לענייני התשובה, הרי בחודש אלול לקראת הימים הנוראים נמצא גם הרמז הבא: "איש לרעהו ומתנתן לאביונים" (אסתר ט') ר"ת אלול. שהוא רמז למצות הצדקה שהיא אחת משלשת הדברים שראוי להזדרז בהם בחודש זה, שהרי תשובה תפילה וצדקה מעבירין את רוע הגזירה וכך מובא במשנ"ב בסימן תקפ"א ס"א בשם ספר אמרכל, ובחיי אדם כלל קל"ח ס"א, ובקיצור שו"ע סימן קכ"ח ס"א.

במחזור בית אל (דף י' ע"א אות ל"א) הביא רמז נוסף: 'אוכל לחמו ונותן לדל', ר"ת אלול, ומכאן להורות נתן לעשות צדקה כפי נדבת לבו בכל יום בחודש הזה כאשר תשיג ידו ובה ימצא כדי גאולתו.

כתב בדרשות מהר"ח אור זרוע (סימן לח) ששמע מהר"י מרפוק שדרש שלפי מה שדרשו חז"ל את הפסוק (משלי יט) "מלוה ה' חונן דל", שהנותן צדקה לעני נעשה כמלוה לה', ועוד אמרו (סנהדרין לא): שכופין את הלוח ללכת לבית דין הגדול שידונו ביניהם, נמצא שיכול הנותן צדקה לומר להקדוש ברוך הוא, שהוא רוצה ללכת לבית דין של מידת הרחמים.

כתב הגר"ח פאלאגי בספרו מועד לכל חי (סימן יא סעיף ט"ו): כתב בספר מורה באצבע אות רח"ס, באשר חנן לו אלקים עושר חטאיו בצדקה יפרוק, וירבה בימים האלה בצדקה יעוין שם, ואנכי המתאבק בעפרות רגלי הקדושים אבוא אחריו ומלאתי את דבריו, דמי שחננו ה' בעושר ובנכסים לא יראה בעצמו קמצנות ומידת עניות, דמורה דהוא כפוי טובה בטובתו של מקום, וכמו שאמרו רבותינו זכרונם לברכה והביאו רש"י בחומש סדר ראה, על הפסוק כי ה' אלקיך וזה לשונו, לפיכך לא תכפו את טובתי להראות כאילו אתם עניים, אלא הראו עצמיכם עשירים, וכיוצא בזה אמרו דרך הלצה בפסוק זה עני קרא וה' שמע כמו שכתב בספר קב הישר, ובימים האלה דהוא זמן לקצוב מזונותיו, אם רואים מהשמים דזה יוכל לסבול עניות ואפשר לו להסתפק במועט, גם ה' יתן לו כפי שיעורו ולא יותר, **לכן כל יד המרובה ליתן צדקה בימים האלה, משמיה מיהב יהבי ליה על כל פרוטה ופרוטה תרקבא דדינרי, אם נותנה בלבב שלם ובלי שום פניה ויוהרא, וה' לא ימנע טוב להולכים בתמים.**

ובאות י"ד כתב: נראה לעניות דעתי דטוב שיפריש מעשרותיו בחדש אלול, דהרי מצינו במדרש מגילת אסתר, דזכות המעשר אהניא בימי המן, דלא עלה הגורל בחדש אלול, והגם דהוא על זמן מעשר בהמה, מכל מקום מי שאין לו ממה להפריש מעשר בהמה, מה טוב דיהיה מפריש פרש"ה מעשר כספים בימים האלה, ומה גם דהוא סוף השנה ועושה חשבון מכל השנה, וגם יהיה לו כתיב בפני הפורענות ביומא דדינא, ויהיה לו זכות יותר דמכריעו לטובה, ויכתב ויחתם בספר פרנסה וכלכלה וחיים טובים אמן. ומה טוב דהחדש הזה שבטו הוא זבולון כמו שכתב בספר עמודי שמים, והרי הוא היה מחזיק ביד לומדי תורה, ולפחות בחדש הזה יאחז צדיק דרכו של זבולון לעשות צדקה עם עמלי תורה. עכ"ל.

ונראה לתת טעם לנתינת צדקה בחודש אלול, שכן כתב הרה"ק רבי אהרן מבעלז ז"ל הגמרא בברכות דף ל' אומרת שחסידי ראשונים היו שוהין שעה אחת קודם התפילה, כדי להכין את עצמם להתפלל. אולם חודש תשרי הוא חודש שכולו תפילות לכן צריך חודש שלם, את חודש אלול, כדי להכין עצמו שיהיה ראוי להתפלל בחודש תשרי.

לפי זה יש גם להרבות בצדקה בחודש אלול, כיון שהגמרא בב"ב (י.) אומרת, שרבי אליעזר היה נותן פרוטה לעני ואח"כ מתפלל, שנאמר ר"ואני בצדקה אחזה פינדי". וכותב שם המאירי: שתהא מצות הצדקה פרקליט בינו לאביו שבשמים.

ובשבט מוסר (פרק ל"א אות י"ט) הביא משער הכוונות, וכתבו חכמי האמת, על ידי שנותן האדם פרוטה לצדקה קודם התפילה, פודה תפילתו מכל מקטרג.

הרי לנו סיבה נוספת לריבוי צדקה בחודש אלול, כדי לפדות את התפילות של חודש תשרי מכל משטין ומקטרג.

נסיים תשע"ט: "תהא שנת עשירות טובה", ולא ח"ו עושר השמור לבעליו לרעתו.

"קו השיעורים - להתענג בתענוגים"

0772618021

לשמירת שיעורים על פרשת כי תצא הקש:

1,5,6

יצא דיסק שמע מספר 4 על כל השיעורים שנמסרו במוסיף במשך שנת תשע"ח.